

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ
ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ
ПРАЦІВНИКОМ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ**

Наталя Леонідівна КАЛИНКА,

*аспірант ЗВО «Міжнародний
університет бізнесу і права»*

У сучасних умовах функціонування правової держави особливого значення набуває забезпечення законності у діяльності правоохоронних органів. Працівники таких органів реалізують владні повноваження від імені держави, виконують завдання щодо охорони прав і свобод людини, підтримання публічної безпеки, протидії кримінальним правопорушенням та застосування передбачених законом заходів примусу. Саме тому будь-який вихід за межі наданих їм прав чи службових повноважень становить підвищену суспільну небезпеку, оскільки безпосередньо впливає не лише на нормальну діяльність правоохоронної системи, а й на стан захищеності особи від неправомірного державного примусу.

Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу передбачена ст. 365 Кримінального кодексу України. Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення полягає у вчиненні працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо такими діями заподіяно істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [2]. Саме об'єктивна сторона є одним із найбільш складних елементів складу цього кримінального правопорушення, оскільки вона містить низку оціночних ознак, тлумачення яких викликає труднощі у правозастосовній практиці.

Першою проблемою є визначення змісту поняття «явний вихід за межі наданих прав чи повноважень». Така ознака має ключове значення для кваліфікації діяння за ст. 365 КК України, адже йдеться не про будь-яке порушення службової дисципліни чи неправильне виконання посадових обов'язків, а саме про очевидне перевищення меж компетенції. Працівник правоохоронного органу вчиняє дії, які не належать до його повноважень, належать до компетенції іншої службової особи чи органу, можуть здійснюватися лише за наявності спеціальних правових підстав або взагалі не допускаються законом [2].

Другою проблемою є встановлення форми суспільно небезпечного діяння. Об'єктивна сторона перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу за загальним правилом виражається в активній поведінці – діях. Найчастіше такими

діями є незаконне застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї, безпідставне затримання особи, незаконне проникнення до житла чи іншого володіння, примушування до надання пояснень або показань, незаконне проведення процесуальних чи оперативно-розшукових заходів [3]. У цих випадках працівник правоохоронного органу не просто неналежно виконує службові обов'язки, а використовує владні можливості у спосіб, що явно суперечить закону.

Окрему складність становить оцінка тих ситуацій, коли неправомірною поведінкою поєднує елементи дії та бездіяльності. Наприклад, працівник правоохоронного органу може не лише незаконно застосувати примус, а й не забезпечити потерпілому медичну допомогу, не оформити процесуальні документи, не повідомити уповноважених осіб про затримання чи приховати факт застосування насильства. Такі обставини потребують комплексної кримінально-правової оцінки, оскільки вони можуть впливати як на кваліфікацію за ст. 365 КК України, так і на можливість додаткової кваліфікації за іншими статтями КК України.

Третьою проблемою є визначення істотної шкоди як обов'язкової ознаки основного складу кримінального правопорушення. Склад, передбачений ст. 365 КК України, є матеріальним, тому кримінальна відповідальність можлива лише за умови настання суспільно небезпечних наслідків. Істотна шкода може мати майновий, немайновий або організаційний характер. Вона може виражатися у порушенні права на свободу та особисту недоторканність, заподіянні фізичного болю, приниженні честі й гідності, порушенні права на недоторканність житла, незаконному обмеженні процесуальних прав особи, завданні матеріальних збитків або суттєвому підриві авторитету правоохоронного органу.

Проблемність цієї ознаки полягає в тому, що не кожне порушення прав особи автоматично утворює істотну шкоду у кримінально-правовому розумінні. У кожному випадку необхідно оцінювати характер порушеного права, тривалість і спосіб незаконного впливу, інтенсивність заподіяної шкоди, наслідки для потерпілого, ступінь порушення нормальної діяльності органу та інші фактичні обставини. Водночас надмірно вузьке розуміння істотної шкоди лише як матеріальних збитків є неправильним, оскільки перевищення влади працівником правоохоронного органу часто заподіює насамперед немайнову шкоду правам і свободам людини.

Четвертою проблемою є встановлення тяжких наслідків у кваліфікованих складах. До них можуть належати смерть потерпілого, тяжкі тілесні ушкодження, значні матеріальні збитки, тривале незаконне позбавлення волі, грубе порушення конституційних прав людини або інші наслідки, які за своїм змістом істотно підвищують суспільну небезпечність діяння. У таких випадках виникає питання про співвідношення ст. 365 КК України з кримінальними правопорушеннями

проти життя та здоров'я особи, зокрема катуванням, умисним тілесним ушкодженням, незаконним позбавленням волі або примушуванням давати показання [4].

П'ятою проблемою є причинний зв'язок між діями працівника правоохоронного органу та наслідками, що настали. Для кваліфікації за ст. 365 КК України необхідно довести, що саме явний вихід за межі повноважень став необхідною умовою заподіяння істотної шкоди або тяжких наслідків. Якщо негативний результат настав унаслідок інших обставин, які не перебувають у причинному зв'язку з діями працівника правоохоронного органу, кримінальна відповідальність за цією статтею виключається або потребує іншої правової оцінки. Особливо складними є випадки, коли наслідки спричинені сукупністю факторів: діями кількох службових осіб, поведінкою потерпілого, обстановкою затримання, неналежною організацією службової діяльності чи подальшим приховуванням неправомірних дій.

Отже, об'єктивна сторона перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу має складний кримінально-правовий зміст. Її проблемність зумовлена бланкетним характером диспозиції ст. 365 КК України, наявністю оціночної ознаки «явного виходу» за межі повноважень, необхідністю встановлення істотної шкоди чи тяжких наслідків, а також доведенням причинного зв'язку між протиправними діями та наслідками. Правильне встановлення цих ознак має принципове значення для забезпечення законності кваліфікації, відмежування досліджуваного кримінального правопорушення від суміжних складів і формування сталої судової практики.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Задоя К. П. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 Київ, 2009. 231 с.
3. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03#Text>
4. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.